

Пуковник ДУШАН БРСТИНА

МЕСТО И УЛОГА НАЧЕЛНИКА ШТАБА И НАЧЕЛНИКА II ОТСЕКА ЗА ВРЕМЕ БОРБЕ

У часопису „Војно дело”, бр. 2, 6, 7, 8 и 11 за 1953 годину, кроз чланке и „одзиве читалаца” покренуто је питање места и улоге начелника штаба и начелника II отсека (одељења) за време борбе. Осим тога, по том питању се наилази на различита, па и супротна тумачења и у свакидашњој пракси и у раду штабова на скоро свима вежбама, командно-штабним ратним играма и маневрима. За то би, по мом мишљењу, било корисно да се у вези са тим покрене и питање места осталих начелника родова и служби за време борбе, нарочито у вишим штабовима, јер од тога зависи како ће се решавати питање организације везе, тим пре што би се свака промена или неодређеност у том погледу негативно одржавала баш на ту организацију. Треба имати у виду и непрецизност садашњих наших правила у том погледу, изузев донекле „Службу везе”, према којој се на основу расподеле канала веза између појединих елемената командовања може закључити да се за начелника штаба и остале родове и службе потребне везе предвиђају и постављају са командног места, а не са командантске осматрачнице.

Да бих изнео своје мишљење, биће од користи да најпре подвучем основне разлике у схватањима другова који су о томе већ писали. Тако, на пример, генерал Урошевић у „Војном делу”, бр. 6 за 1953 годину износи да је место начелника штаба на командном месту, а не на командантској осматрачници, да командант командује са осматрачнице (што је по мом мишљењу спорно), да преко начелника штаба (који се налази на КМ) добија детаљна обавештења о ситуацији на делу фронта који се не може осматрати и да преко њега издаје потчињенима заповести, наређења и директиве. Истина, он даје могућност доласка начелника штаба на КО, али нарочито подвлачи да је основа његовог рада на КМ. Супротно овоме, генерал Танасковић у свом одзиву („Војно дело”, бр. 7) тврди да место начелника штаба није на командном месту, већ са командантом на осматрачници, да начелник штаба неће решавати оне задатке које му генерал Урошевић даје на командном месту, и да ће командант потребне податке о ситуацији на фронту добијати непосредно од потчињених јединица, са којима је у директној вези, а не обилазним путем преко начелника штаба на командном месту. Ако би се усвојило његово гледиште да начелник штаба дође на КО, онда би се систем веза обавезно морао

подесити према тим новим задацима командантске осматрачнице. Другим речима, систем веза мора се прилагођавати потребама командовања, јер се ниуком случају не би смела оставити ранија расподела канала веза, а да се на КО сместио већи број старешина. Колико је захтев за долазак начелника штаба на КО оправдан са гледишта командовања уопште, а тиме и са гледишта организације веза, видеће се из каснијег излагања.

Пуковник Бакић, у свом чланку („Војно дело“, бр. 2) не прецизира место начелника II отсека (одељења), већ га поставља или на КМ или на КО, зависно од конкретне ситуације и услова рада штаба, док потпуковник Валић у свом одзиву („Војно дело“, бр. 8) не само што поставља начелника II отсека (одељења) на КО, већ изричито захтева да он непрекидно треба да прати команданта јединице, без обзира где се командант налазио и кретао, јер сматра да ће само на тај начин бити у току догађаја и команданту давати потребне податке. Пошто је уочио проблем одржавања везе начелника II отсека са својим помоћником на командном месту и потчињеним јединицама, он покушава и да га реши. Међутим, његово се решење, по моме мишљењу, не може прихватити због тога што за то не би имало техничких могућности, што то не дозвољава садашња расподела канала веза по линији КМ и КО и, најзад, зато што то није потребно ако се његов захтев дубље размотри са тактичке стране.

Имајући у виду ова супротна гледишта и чињеницу да се скоро на свима командно-штабним ратним играма, вежбама, па и на маневрима, на командантској осматрачници поред команданта налазе не само начелник штаба и начелник II отсека (одељења), већ и начелник артиљерије (који има своја средства и канале веза), начелник инжињерије, начелник веза, па и помоћник за позадину (на овогодишњим маневрима код једне дивизије „Плавих“), и да сви наведени начелници родова упорно тврде да им је место на командантској осматрачници, одакле им треба обезбедити везу са претпостављеним, потчињеним јединицама и њиховим органима који су остали на командном месту, онда се поставља питање: да ли би тада били искоришћени канали веза који се према одредби „Службе веза“ за све те старешине постављају и одржавају са командног места и да ли баш таквом расподелом канала веза није донекле одређено и место где, поред осталих, треба да се налази и већина наведених старешина у току вођења борбе?

Према одредбама „Службе веза“, за везу командних места дивизије или корпуса са командним местима претпостављених и потчињених јединица, у зависности од расположивих снага и средстава, организују се најмање 2—3 канала радиовезе, 1—2 канала телефонске, 1 канал телеграфске везе и обично 1 канал помоћу курирских средстава, а ако се налазе на правцу главног удара или на тежишту одбране, онда број ових канала може бити и већи. У исто време, по линији командантских осматрачница организоваће се само један канал радиовезе и, ако то земљиште и размештај осматрачница дозвољавају, још један канал телефонске везе. У већини случајева, теле-

фонска веза са КО ће се организовати само са једном или две потчињене јединице, а веза између КО и КМ са једним до два телефонска, једним радио и једним курирским каналом. Поред наведених канала, који се организују по чисто командној линији, може постојати још извештајни број канала за потребе артиљерије и осталих родова и служби, који се већином подижу по линији КМ. До оваквог распореда канала веза, који је условљен расположивим снагама и средствима, дошло се на основу искуства и примене у већини одбранбених и нападних операција у Другом светском рату.

Према наведеној расподели и односу канала веза који се организују по линији КМ и КО могло би се доћи до закључка да је место наведених старешина на командном месту, а не на командантској осматрачници. Истина, ово није пресудан чинилац, јер је и командант дужан да приликом доношења своје одлуке води рачуна о могућности везе и да јој у складу са тиме и поставља задатке. То значи да командант треба да постави задатак органима веза да се са КО повећа и број канала веза ако предвиђа да ће се са њиме на њој налазити начелник штаба и већи број старешина. Међутим, досадашња искуства са вежби и маневара говоре супротно, јер су многе старешине, без обзира што је за њихове потребе била постављена веза са КМ, одлазиле на КО, тако да су се уствари унапред лишавале могућности одржавања добре и сигурне везе. Тако, на пример, на маневрима који су одржани 1949 године, жичне, радио и курирске везе у корпусу, који је нападао биле су организоване по правилу, тако да су са командантске осматрачнице биле успостављене једноканалне, а са командног места вишеканалне везе. Од почетка арт. припреме па све до пробоја тактичке дубине непријатеља на командантској осматрачници су се, поред команданта корпуса, налазили начелник штаба, начелник II одељења, начелник артиљерије (имао је своја средства за везу са непосредно потчињеним јединицама, док је за везу са начелницима артиљерије дивизија користила општевојну везу), начелник инжињерије, начелник веза и претставници тенкова и авијације. Све ове старешине, док су се налазиле на КО, захтевале су телефонску и радиовезу како са КМ, тако и са потчињеним јединицама. Они су у овом периоду са КО могли користити само ону једноканалну, радио и телефонску везу која је била организована за потребе команданта јединице (изузев претставника авијације који је користио своја радиосредства). Слично овоме рађено је и у једном корпусу „Дрвених“ на командно-штабној вежби коју је 1950 године организовала и изводила Виша војна академија у рејону села Бањани у Мачви, као и на вежбама у рејону Крагујевца. На прошлогодишњем септембарском маневру код једне дивизије „Плавих“ поновио се исти случај као и на маневру 1949 године. Док је командантска осматрачница дивизије била повезана са командантском осматрачницом корпуса, осматрачницама пукова и командним местом дивизије телефонском везом само у једном каналу, дотле је са командног места била организована вишеканална телефонска веза са свима наведеним јединицама. Распоред радиовеза био је супротан распореду телефонских канала. На коман-

дантској осматрачници било је 8 (без станица руководства), а на командном месту само 3 радиостанице и 1 радиопријемник. Овакав распоред радиосредстава био је условљен зато што су на командантску осматрачницу дошле многе старешине којима је место на КМ.

И овде су се на командантској осматрачници налазили: начелник штаба, начелник II отсека, начелник инжењерије, начелник артиљерије, начелник веза, па чак и помоћник за позадину са радиостаницом, помоћу које је одржавао везу по радиоправцу са другим делом штаба и дивизиском базом. Начелник II отсека имао је радиовезу са својим потчињеним органима у радио мрежи, а по радиоправцу са својим помоћником на КМ. Помоћник начелника II отсека такође је имао везу у радиомрежи начелника II отсека. Начелник артиљерије имао је радиоправца од КМ до КО и радиомрежу са потчињеним јединицама. Начелник инжењерије је са командантске осматрачнице првог дана користио само жичну везу и прилично оптеретио једини постојећи канал, тако да је због тешког добијања везе другог дана дошао до закључка да је и њему потребна радиовеза са инжењерским батаљоном и од њега одузео једну радиостаницу да би успоставио радиоправца. Из овога се види да је сваки род имао своју радиовезу, коју је одржавао са командантске осматрачнице, а да у исто време у радиомрежама командовања и садејства, које су радиле са командног места, скоро није ни било радиосаобраћаја. То се види из тога што је другог дана борбе до 10 часова у свим мрежама које су радиле са КМ било предано свега 3, а примљено 8 депеша. Због овакве организације веза и гомилања старешина осматрачница је била претворена у командно место са огромним радиосредствима која се нису могла маскирати, јер су скоро све станице биле постављене на моторним возилима, а старешине нису могле користити све канале (телефонске, телеграфске и курирске). С друге стране, канали веза по линији КМ нису били искоришћени, а извештаји и наређења који су ишли преко КМ много су каснили, тако да су већином били неупотребљиви. Тако је, например, помоћник начелника II отсека у 10.30 часова обрађивао податке о ситуацији на фронту које је његов начелник имао на командантској осматрачници већ у 8 часова. Помоћник начелника II отсека упорно је тврдио да су му ти подаци корисни, да мора имати везу са свима јединицама да би и он добијао податке, обрадио их и доставио начелнику отсека на КО, без обзира што их је начелник отсека већ раније добио, јер су ови подаци сада, наводно потпунији и боље обрађени.

На овакве случајеве, да већина старешина тежи да се налази уз команданта на осматрачници, што је по мом мишљењу неправилно, наилазимо и на другим вежбама и командно-штабним играма, само што се тамо наведене тешкоће око коришћења постављених канала веза не осећају у оној мери као на маневрима.

Услед нерешености овог питања органи веза у пракси наилазе на прилично велике тешкоће, због чега се неки канали веза недовољно или скоро никако не користе, да би се, с друге стране, они са командантске осматрачнице превише оптерећивали, што се негативно

одражава и на квалитет и на стабилност веза. Овде треба подвући да служба веза може решавати разне варијанте организације веза; она може повећати број канала по линији командантских осматрачница на рачун канала веза постављених са командних места, али се при томе постављају следећа питања:

— да ли простор командантске осматрачнице (с обзиром на услове којима треба да одговара) дозвољава да се на њу смести толики број руководиоца и толика средства везе са послугом;

— да ли се сва та средства, а нарочито радиостанице јаче снаге, које су постављене на моторна возила, и поред највеће маскирне дисциплине, могу сместити а да не открију командантску осматрачницу;

— да ли средства везе и људство, због близине предњег краја, неће бити јаче изложени дејству непријатеља него на командном месту, и

— да ли ће старешине које су дошле на КО имати тако повољне услове за рад и коришћење расположивих података као на командном месту?

На основу наведених примера са маневара, као и искустава са разних мирнодопских вежби, а нарочито искустава наше Армије (Прва армија је на Сремском фронту за потребе команданта армије на командантској осматрачници имала само 1 радиостаницу и 1 телефонску централу, док је слично било и у Другој армији за време дејства јужно од Саве у завршним операцијама за ослобођење земље и у 29 дивизији у Сарајевској операцији), може се негативно одговорити на прва три питања, јер се свуда показало да је било врло ризикантно гомилати снаге и средства на осматрачницу, пошто ју је непријатељ врло брзо откривао и уништавао средства везе па и људство које се на њој налазило. На основу ратних искустава, а нарочито из оних операција у којима су масовно употребљаване артиљерија, авијација и тенкови, може се закључити да је на осматрачници, и поред свих предузетих фортификациских мера, био онемогућен миран рад штаба, изузев осматрања бојишта. За дискусију је само питање да ли ће командантска осматрачница у нашим условима и на већем делу нашег земљишта, нарочито у маневарској одбрани, имати ону улогу која јој је давана у неким операцијама у прошлом рату. Уколико би се усвојила поставка генерала Танасковића, тј. да начелник штаба напусти командно место и дође на командантску осматрачницу, онда би на њу морали доћи и неки начелници родова и служби. У складу са тим морале би се изменити и одговарајуће правилске одредбе „Службе веза“ и „Ратне службе штабова“, зато што садашњи канали веза са командантске осматрачнице ниуком случају не могу задовољити потребе свих оних који би на њу дошли. Поред тога, командант јединице не би могао са садашњим каналима веза са своје осматрачнице да добија све потребне податке директно од свих јединица, нити овима да издаје директиве и наређења зато што све јединице нису директно везане за њега (тј. са КО).

Потпуковник Валић у свом члнку („Војно дело“, бр. 8 за 1953) између осталог каже: „Из разлога који ће касније бити изнесени видеће се да ће рад обавештајног официра бити најефикаснији ако он у току борбе буде уз команданта, ма где се овај налази, а у исто време повезан са својим отсеком и одељењем.“ И даље: „Да би могао да реферирше команданту на КО, или тамо где се он налази, обавештајни официр мора бити упознат са посебним подацима са којима је упознат његов отсек, а то значи да мора бити повезан са својим отсеком (одељењем), а тако исто и отсек (одељење) са подацима које прими КО.“ Из наведеног излази да би се само за потребе II отсека између КО и КМ морао имати најмање један канал телефонске и радиовезе, што је непотребно, јер се потребе II отсека могу задовољити постојећим каналима веза које служе за командовање и садејство. Његов предлог за решење проблема веза који гласи: „На крају сваког разговора са једним од елемената његовог борбеног поретка или било ког органа, командант (на пример дивизије) би требало да задржи везу и преда слушалицу обавештајном официру¹⁾ да прими податке о непријатељу, или да пренесе наређење о извиђању. Командант потчињене јединице (пука) учиниће то исто, пошто је његов обавештајни официр, такође на КО“, по моме мишљењу ово се не може прихватити, зато што се то не може остварити помоћу једног јединог канала везе који постоји до КО пукова и што би се командант јединице уствари претворио у телефонисту свога начелника II отсека (одељења). Он даље каже: „Телефон обавештајног отсека (дивизије) на КМ укључен је у телефонску везу на КМ преко које одржава везу са начелником II отсека на КО. Пошто ће се за том везом често осећати велика потреба, неопходно је да централа стално извештава обавештајни отсек кад год је линија слободна и да га на његов захтев са обавештајним официром повезује на КО.“ Међутим, ако бисмо се ставили у улогу телефонисте на телефонској централни, који у једном већем штабу треба да послужује најмање 20 до 30 абонената, одмах бисмо дошли до закључка да он никад неће имати времена да обавештава II отсек да ли је телефонска линија између КМ и КО слободна (а она скоро никада неће бити слободна). Ни његов предлог: „Такође би се могло обезбедити да обавештајни отсек на командном месту истовремено дође до података које обавештајни официр прими на КО, ако би централа, по дозволи команданта, а на захтев обавештајног официра, укључила обавештајни отсек да би слушао. На тај начин, избегло би се преоптерећивање везе, а добило би се у времену“, често се не може остварити, поготово не за време вођења борбе, тим пре што по истој линији треба да обављају разговоре и остали начелници родова и служби.

Из изложеног излази да су неки штабови и појединци у данашњим мирнодопским условима дали командантској осматрачници и неке задатке који јој не припадају према постојећим правилима, и командантску осматрачницу донекле претворили у командно место,

¹⁾ Курзив је мој. — Д. Б.

што у рату неће бити случај. Данас су многи штабови и руководиоци склони да командантској осматрачници дају исту улогу за све штабове и у свим условима и видовима борбе, иако је очигледно да постоје знатне разлике између осматрачница нижих и виших команданата. Док ће командант пука, на пример, с обзиром на близину непријатеља, ширину фронта и прегледност терена, бити више времена везан за командантску осматрачницу, докле ће то команданту дивизије бити потребно у мањој, а команданту корпуса у још мањој мери. Поред тога, мислим да ће код нас КО имати мању улогу од оне која јој је давана у току прошлог рата у операцијама на Источном фронту, прво, зато што ће се она у већини случајева налазити на таквом земљишту одакле ће се због слабе прегледности моћи осматрати врло мали део фронта, друго, што ће код нас ширина фронта често бити већа од оне коју прописују наша садашња правила и, треће, што код нас веће јединице, као корпус и армија (нарочито у маневарској одбрани и одбрани на широком фронту), често неће ни имати специјално уређену КО, већ ће се командант армије, са својом групом и средствима везе налазити на КО неког корпуса или дивизије, или ће у својој одлуци дати само неколико тачака на које ће за случај потребе изаћи са својом групом. Овако решење већ смо имали на неколико задатака и ратних игара код неких штабова.

Неоспорно је да се покренути проблем мора решити да би се избегло ма какво лутање појединих органа од КМ до КО. Поред тога што се слажем са поставком генерала Урошевића и потпуковника Митровића да је место начелника штаба и осталих начелника родова и служби на командном месту, и да ће њихов одлазак на КО бити изузетан, и то само за кратко време, у ком случају није потребно у систему веза ништа мењати, желим да подвучем и следеће:

1) Командно место је елемент командовања, где штаб треба да делује као целина, да прикупља и обрађује податке добијене од претпостављеног штаба, суседа, потчињених јединица и обавештајно-извиђачких органа да би их обрађене доставио своје команданту (било на самом КМ или КО) ради доношења правилне одлуке. За преносење тих кратких закључака са КМ до КО неће бити потребе ни за каквим допунским везама поред оних које се нормално постављају.

2) Начелник штаба и остали начелници родова моћи ће да раде далеко мирније на КМ него на командантској осматрачници. Они ће са КМ моћи да користе све постављене канале веза. С друге стране средства везе биће размештена на већој дубини, тако да ће бити мање изложена уништењу него на КО, која се такође неће непотребно излагати демаскирању, због мањег броја старешина и средстава веза, чиме ће непрекидност и стабилност везе бити далеко већа.

3) Ко ће се налазити са командантом јединице на КО зависиће од величине штаба и конкретне ситуације. У сваком случају, са командантом треба да буде један оперативни официр и један официр везиста (не начелник веза), са оним средствима везе која ће омогућити сигурну везу са претпостављеним штабом, потчињеним јединицама и са командним местом.